

MAKTAB MUSIQA TO'GARAKLARIDA MILLIY VA UMUMINSONIY ESTETIK QADRIYATLARNING O'QUVCHILAR ONGIGA TA'SIRI

L.E.Tursunova¹, Q.Tillaboyev²

1. Farg'ona davlat universiteti pedagogika psixologiya va san'atshunoslik fakulteti musiqa ta'lim va sah'at yo'nalishi II-kurs magistiri

2. Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Mas'ul muallif: Tursunova Laylo Ergashevna, Farg'ona davlat universiteti pedagogika psixologiya va san'atshunoslik fakulteti musiqa ta'lim va sah'at yo'nalishi II-kurs magistiri.

Received: 10 Oktabr 2026

Accepted: 15 Oktabr 2026

Published: 20 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya.

Iqtibos uchun: Tursunova, L. E. MAKTAB MUSIQA TO'GARAKLARIDA MILLIY VA UMUMINSONIY ESTETIK QADRIYATLARNING O'QUVCHILAR ONGIGA TA'SIRI / L. E. Tursunova, Q. Tillaboyev // Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1. — B. 113–116.

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktab musiqa to'garaklari faoliyatida milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlarning o'quvchilar ongiga ta'siri falsafiy-estetik va pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy e'tibori “estetik qadriyat” tushunchasining mazmun-mohiyatini ochib berishga qaratilib, uning go'zallik, nafosat, uyg'unlik, badiiylik, ezgulik, insonparvarlik, milliy o'zlik va madaniy xotira bilan aloqadorligi asoslanadi. Milliy estetik qadriyatlar xalqning tarixiy tajribasi, an'analari, musiqiy merosi, urf-odatlar, badiiy tafakkuri va ma'naviy qarashlarida mujassam bo'lishi, umuminsoniy estetik qadriyatlar esa turli xalqlar uchun ahamiyatli bo'lgan go'zallik, insonparvarlik, ezguli +6+k, adolat, hamjihatlik va ma'naviy kamolot kabi mazmunlarni qamrab olishi yoritiladi. Maqolada musiqa to'garaklari o'quvchilarning estetik qadriyatlarni shunchaki bilishi emas, balki ularni idrok etishi, hissiy jihatdan boshdan kechirishi, baholashi, qadrlashi va amaliy faoliyatida namoyon etishi uchun pedagogik-madaniy muhit yaratishi ta'kidlanadi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'zaro uyg'unligi o'quvchi estetik ongining mazmunini, hissiy va faoliyatga yo'naltirilgan tarkibiy qismlarini rivojlantiruvchi omil sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: estetik qadriyat, milliy estetik qadriyatlar, umuminsoniy estetik qadriyatlar, estetik ong, estetik idrok, estetik ehtiyoj, estetik his-tuyg'u, estetik did, estetik baholash, musiqa to'garagi, musiqiy meros, milliy o'zlik, madaniy xotira, badiiy tafakkur, ma'naviy qadriyat, estetik tarbiya.

ВЛИЯНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЭСТЕТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ НА СОЗНАНИЕ УЧАЩИХСЯ В ШКОЛЬНЫХ МУЗЫКАЛЬНЫХ КРУЖКАХ

Аннотация. В статье с философско-эстетической и педагогической точек зрения анализируется влияние национальных и общечеловеческих эстетических ценностей на сознание учащихся в деятельности школьных музыкальных кружков. Особое внимание уделяется раскрытию содержания понятия «эстетическая ценность», её взаимосвязи с категориями красоты, гармонии, художественности, добра, гуманизма, национальной идентичности и культурной памяти. Национальные эстетические ценности рассматриваются как отражение исторического опыта народа, его музыкального наследия, традиций, обычаев и художественного мышления, тогда как общечеловеческие эстетические ценности охватывают универсальные представления о красоте, гуманизме, добре, справедливости, духовном совершенствовании и гармонии. Обосновывается, что школьные музыкальные кружки создают особую культурно-образовательную среду, в которой учащиеся не только получают знания об эстетических ценностях, но и воспринимают, эмоционально переживают, оценивают и практически осваивают их. Раскрывается взаимосвязь национального и общечеловеческого содержания эстетических ценностей в процессе формирования эстетического сознания учащихся.

Ключевые слова: эстетическая ценность, национальные эстетические ценности, общечеловеческие эстетические ценности, эстетическое сознание, эстетическое восприятие, эстетическая потребность, эстетическое чувство, эстетический вкус, эстетическая оценка, музыкальный кружок, музыкальное наследие, национальная идентичность, культурная память, художественное мышление, духовные ценности, эстетическое воспитание.

THE INFLUENCE OF NATIONAL AND UNIVERSAL AESTHETIC VALUES ON STUDENTS' CONSCIOUSNESS IN SCHOOL MUSIC CLUBS

Abstract. This article analyzes the influence of national and universal aesthetic values on students' consciousness within the activities of school music clubs from philosophical-aesthetic and pedagogical perspectives. Particular attention is paid to the concept of “aesthetic value” and its relationship with beauty, harmony, artistic expression,

goodness, humanism, national identity, and cultural memory. National aesthetic values are interpreted as expressions of a people's historical experience, musical heritage, traditions, customs, and artistic thinking, while universal aesthetic values encompass broader ideals of beauty, humanism, goodness, justice, spiritual development, and harmony shared across cultures. The article argues that school music clubs provide a specific cultural and educational environment in which students do not merely acquire knowledge about aesthetic values but also perceive, emotionally experience, evaluate, appreciate, and embody them through artistic activity. Particular attention is given to the interaction between national and universal dimensions of aesthetic values in the development of students' aesthetic consciousness. The study emphasizes that music-club activities can contribute to the development of aesthetic perception, aesthetic feelings, aesthetic taste, value-oriented judgment, cultural identity, and artistic thinking.

Keywords: aesthetic value, national aesthetic values, universal aesthetic values, aesthetic consciousness, aesthetic perception, aesthetic needs, aesthetic feelings, aesthetic taste, aesthetic evaluation, school music club, musical heritage, national identity, cultural memory, artistic thinking, spiritual values, aesthetic education.

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodning estetik ongini shakllantirish masalasi faqat san'atga qiziqishni rivojlantirish bilan chegaralanmaydi. Mazkur jarayon shaxsning borliqni go'zallik va nafosat mezonlari asosida idrok etishi, turli hodisalarga estetik baho bera olishi, madaniy merosga munosabatini shakllantirishi hamda o'zining badiiy-estetik qarashlarini ongli ravishda namoyon etishi bilan bog'liq murakkab ma'naviy jarayondir.

Shu jihatdan maktab musiqa to'garaklari o'quvchilarning estetik ongini rivojlantirishning muhim institutsional shakllaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Chunki to'garak mashg'ulotlarida o'quvchi musiqani faqat nazariy jihatdan o'rganmaydi, balki uni tinglaydi, ijro etadi, his qiladi, taqqoslaydi, baholaydi va badiiy mazmunini talqin qiladi.

San'at va ta'limning o'zaro aloqasi xalqaro miqyosda ham muhim yo'nalish sifatida qaraladi. UNESCO madaniyat va san'at ta'limi orqali o'quvchilarda go'zallik, xilma-xillik va madaniy farqlarni anglash, turli madaniyat va qadriyatlarni hurmat qilish imkoniyatlari kengayishini ta'kidlaydi.

Demak, musiqa to'garagi faoliyatini faqat qo'shiq kuylash yoki musiqiy ijrochilik bilan izohlash yetarli emas. Uning mazmunida o'quvchining qadriyaviy munosabati, estetik baholashi, milliy-madaniy o'zligini anglashi va umuminsoniy badiiy mezonlarni o'zlashtirishi ham mavjud.

Estetik qadriyat tushunchasining falsafiy mohiyati. "Qadriyat" tushunchasi falsafada inson va jamiyat uchun muhim bo'lgan moddiy hamda ma'naviy hodisalarning ahamiyatini ifodalovchi kategoriyalardan biri hisoblanadi. Estetik qadriyat esa insonning borliq va san'at hodisalarini go'zallik, uyg'unlik, mukammallik, nafislik kabi mezonlar asosida baholashi bilan bog'liq.

Estetik qadriyat - inson va jamiyat tomonidan go'zallik, nafosat, uyg'unlik, badiiylik va mukammallik nuqtayi nazaridan muhim deb e'tirof etiladigan ma'naviy-badiiy mazmunlar majmuasidir.

Bu ta'rifdan kelib chiqib, estetik qadriyatni faqat "chiroyli narsa" sifatida tushunish metodologik jihatdan tor yondashuv bo'ladi.

Estetik qadriyat quyidagi jarayonlarning birligini ifodalaydi:

estetik obyekt → idrok → hissiy munosabat → baholash → qadrlash → estetik xulq-atvor.

Demak, estetik qadriyat inson ongida tayyor holda mavjud bo'lmaydi. U ijtimoiy-madaniy tajriba, ta'lim, san'at va shaxsiy estetik tajriba orqali o'zlashtiriladi. Musiqa ana shu jarayonda o'ziga xos vosita sifatida namoyon bo'ladi. Musiqiy obraz inson ongiga bevosita hissiy-emotsional ta'sir ko'rsatgani sababli estetik qadriyatlarning mazmunini faqat tushuntirish emas, balki boshdan kechirish imkonini beradi.

2026-yilda chop etilgan tadqiqotda musiqa estetik ta'limining estetik sezgirlik va empatiya bilan aloqasi tajribaviy dizayn asosida o'rganilgan. Tadqiqotda estetik sezgirlikning ortishi empatiyadagi o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lgani qayd etilgan, biroq mualliflar sababiy xulosalar uchun yanada kuchli tadqiqot dizaynlari zarurligini ham ta'kidlagan. Bu holat estetik qadriyatning faqat "bilim" emas, balki shaxsiy hissiy va munosabatga oid tajriba ekanligini anglash uchun muhimdir.

Milliy estetik qadriyatlarning mazmuni. Milliy estetik qadriyatlar muayyan xalqning tarixiy-madaniy taraqqiyoti davomida shakllangan go'zallik haqidagi tasavvurlari, badiiy didi, san'at an'analari, musiqiy merosi, urf-odatlar va ramziy obrazlarida namoyon bo'ladi.

O'zbek milliy estetik tafakkurida bunday qadriyatlar: milliy musiqa merosi, xalq qo'shiqlari, maqom an'analari, folklore, milliy cholg'ular, marosim qo'shiqlari, xalq ijrochiligi, milliy raqs, tarixiy-badiiy obrazlar, ona yurt va tabiat haqidagi badiiy tasavvurlar orqali namoyon bo'ladi. Biroq milliy estetik qadriyatni faqat milliy san'at namunalarining yig'indisi sifatida tushunish ham yetarli emas.

Uning chuqurroq mazmunida milliy estetik ideal mavjud.

Masalan, xalq qo'shig'ini o'rganayotgan o'quvchi uning kuyini yoki matnini o'zlashtirish bilan birga:

"Bu asarda xalqning qanday go'zallik tasavvuri ifodalangan?"

"Unda qanday insoniy fazilatlar ulug'langan?"

"Nima sababdan bu qo'shiq avloddan-avlodga yetib kelgan?" kabi savollar ustida fikr yuritishi mumkin. Ana shu nuqtada musiqiy faoliyat oddiy ijrochilikdan estetik-qadriyaviy anglash bosqichiga ko'tariladi.

Umuminsoniy estetik qadriyatlarning o'quvchi ongidagi o'rni. Umuminsoniy estetik qadriyatlar turli xalqlar va madaniyatlar uchun ahamiyatli bo'lgan umumiy estetik-ma'naviy mezonlarni ifodalaydi.

Ularga: go'zallik, uyg'unlik, ezgulik, insonparvarlik, adolat, mehr-oqibat, tinchlik, hamjihatlik, erkin ijod, tabiatga hurmat va ma'naviy kamolot kabi qadriyatlarni kiritish mumkin.

Bu qadriyatlarning asosiy xususiyati shundaki, ular muayyan milliy madaniyat bilan cheklanmaydi. Biroq ular har bir millatning tarixiy va madaniy tajribasida o'ziga xos shaklda namoyon bo'ladi. Masalan, tinchlik g'oyasi umuminsoniy qadriyat bo'lishi mumkin, ammo uning badiiy ifodasi turli xalqlarning musiqa va san'atida turlicha namoyon bo'ladi. Shuning uchun milliy va umuminsoniy qadriyatlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'yish metodologik jihatdan to'g'ri emas. Aksincha: milliylik → umuminsoniylikka olib boruvchi madaniy yo'l sifatida qaralishi mumkin. O'quvchi avvalo o'z madaniyatining estetik mazmunini anglagan holda boshqa xalqlarning san'atiga ham ochiq munosabatni shakllantiradi.

UNESCOning madaniyat va ta'limga oid yondashuvlarida ham madaniy merosni o'rganish tarixiy va ijtimoiy bilimlarni chuqurlashtirish, merosni avlodlarga yetkazish hamda madaniyatlararo tushunishni rivojlantirish vositasi sifatida ko'rsatiladi.

Milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlarning o'zaro dialektik bog'liqligi. Mavzuning eng muhim nazariy jihatlaridan biri - milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi dialektik munosabatdir. Ularni ikki alohida va yopiq tizim sifatida ko'rish mumkin emas.

Milliy estetik qadriyat: tarixiylik + madaniy xotira + milliy o'zlik + badiiy tajriba birligida shakllanadi.

Umuminsoniy estetik qadriyat esa:

insoniylik + ezigulik + go'zallik + uyg'unlik + ma'naviy kamolot kabi umumiy mazmunlarni qamrab oladi.

Ularining kesishish nuqtasi - insonning estetik va ma'naviy kamoloti.

Masalan, o'zbek xalq qo'shiqlarida ona, Vatan, tabiat, muhabbat, do'stlik kabi mavzular milliy badiiy shaklda ifodalanishi mumkin. Mazkur mavzularning insoniy mazmuni esa kengroq - umuminsoniy xarakterga ega.

Shu sababli musiqa to'garagida milliy repertuardan foydalanish o'quvchini boshqa madaniyatlarni inkor etishga emas, balki o'z madaniyatini anglash orqali madaniyatlar xilma-xilligini tushunishga olib kelishi kerak.

Musiqa to'garaklarida estetik qadriyatlarning o'quvchi ongiga ta'sir mexanizmi. Estetik qadriyatlarning o'quvchi ongiga ta'siri bir bosqichli emas. Uni quyidagi tizim orqali ifodalash mumkin:

Bilish → idrok etish → hissiy kechinma → estetik baholash → qadrlash → amaliy namoyon.

Birinchi bosqich - bilish bunda, o'quvchi musiqiy asar, uning tarixi, ijodkori, janri va madaniy konteksti haqida ma'lumot oladi.

Ikkinchi bosqich - estetik idrok ya'ni, o'quvchi asarning ohangi, ritmi, kuy tuzilishi, ijro xususiyatlari va obrazli mazmunini idrok etadi.

Uchinchi bosqich - estetik kechinma bunda, Musiqa o'quvchida quvonch, hayrat, sog'inch, faxr, osoyishtalik yoki boshqa estetik-emotsional holatlarni yuzaga keltirishi mumkin.

To'rtinchi bosqich - estetik baholash bu- O'quvchi "Bu asar nimasi bilan go'zal?", "Nima uchun menga ta'sir qildi?" kabi savollarga javob izlaydi.

Beshinchi bosqich - qadrlash bu jarayonda, Musiqiy asarning badiiy va milliy ahamiyati shaxsiy qadriyatlar tizimiga kirib boradi.

Oldinchi bosqich - amaliy namoyon bunda o'quvchi qo'shiqni ijro etish, musiqiy tadbirda qatnashish, milliy san'atga qiziqish yoki madaniy merosni asrashga munosabat orqali o'zlashtirilgan qadriyatni amalda namoyon qiladi.

Shunday qilib, estetik qadriyatning haqiqiy pedagogik natijasi uning o'quvchi ongida mavjudligi emas, balki uning munosabat va faoliyatga aylanishidir.

Estetik ongning shakllanishida to'garak muhitining ahamiyati. Musiqa to'garagidagi muhit ham estetik qadriyatlarning o'zlashtirilishiga ta'sir qiluvchi omildir. 2025-yilda o'tkazilgan tadqiqotda musiqa estetik savodxonligi bilan sinf muhiti, ayniqsa o'qituvchi-o'quvchi o'zaro munosabati o'rtasidagi bog'liqlik o'rganilgan. Tadqiqotda pedagogik o'zaro munosabatlar musiqa estetik savodxonligining ayrim o'lchovlari bilan ijobiy bog'langan.

Bu xulosani maktab musiqa to'garaklariga tatbiq etganda, o'qituvchining vazifasi faqat repertuar tanlash emasligi ko'rinadi.

Pedagog: o'quvchi fikrini tinglashi; estetik baholashga imkon berishi; turli musiqiy qarashlarni muhokama qildirish; milliy merosni zamonaviy madaniy jarayon bilan bog'lashi; o'quvchini mustaqil estetik xulosa chiqarishga undashi zarur.

Shunda to'garak ijrochilik makonidan estetik tafakkur makoniga aylanadi.

Milliy estetik qadriyatlar orqali madaniy xotirani shakllantirish. Milliy estetik qadriyatlarning o'quvchi ongiga ta'sirining yana bir muhim jihati - madaniy xotiraning shakllanishidir. Madaniy xotira - avlodlar tomonidan yaratilgan ma'naviy va badiiy tajribaning keyingi avlod ongida saqlanishi, qayta anglanishi va davom ettirilish jarayonidir.

Musiqa to'garaklarida xalq qo'shiqlari, milliy kuylar, maqom namunalari va an'anaviy ijrochilik usullarini o'rganish orqali o'quvchi o'zining madaniy ildizlari haqida tasavvurga ega bo'ladi.

Bunda asosiy maqsad faqat repertuarni yodlatish emas. Asosiy maqsad - repertar ortidagi estetik va ma'naviy mazmunni anglatish.

Masalan, xalq qo'shig'ini o'rganishda uning: kelib chiqishi; tarixiy-madaniy muhiti;

badiiy obrazlari; estetik mazmuni; xalq hayotidagi o'rni; avlodlar xotirasidagi ahamiyati

tahlil qilinsa, o'quvchi musiqani oddiy ijro materiali sifatida emas, balki madaniy xotiraning badiiy shakli sifatida qabul qiladi.

Umuminsoniy qadriyatlar orqali estetik dunyoqarashni kengaytirish. Musiqa to'garaklarida faqat milliy repertuar bilan chegaralanib qolish o'quvchining estetik dunyoqarashini to'liq shakllantirish uchun yetarli emas. Turli xalqlarning musiqiy merosini taqqoslash o'quvchida:

madaniy xilma-xillikni anglash, boshqa xalqlarga hurmat, estetik tolerantlik, turli badiiy shakllarni qabul qilish; umumiy insoniy mazmunni anglash qobiliyatlarini rivojlantirishi mumkin.

Bunda pedagogning vazifasi “qaysi musiqa yaxshi yoki yomon?” degan sodda qarama-qarshilikni yaratish emas, balki: “Turli madaniyatlarda go‘zallik qanday ifodalangan?” degan ilmiy-estetik savolni qo‘yishdir. Shunday yondashuv o‘quvchining estetik mezonlarini kengaytiradi.

2026-yildagi musiqa estetik ta’limi tadqiqotida ham estetik sezgirlikning musiqa bilan bog‘liq o‘quv faoliyati jarayonida o‘zgarishi empatiya ko‘rsatkichlari bilan bog‘liq ekani aniqlangan. Bu natija musiqa ta’limining faqat badiiy bilim emas, balki shaxslararo va ijtimoiy-emotsional jarayonlar bilan ham aloqadorligini ko‘rsatadi.

Xulosa. Maktab musiqa to‘garaklarida milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlarining o‘quvchilar ongiga ta’siri murakkab, ko‘p bosqichli va uzluksiz jarayondir. Mazkur jarayonni faqat musiqiy bilim berish yoki ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirish bilan izohlash mumkin emas. Uning mazmunida estetik idrok, estetik hissiyot, estetik did, baholash, qadrlash, madaniy xotira, milliy o‘zlik va umuminsoniy dunyoqarash kabi o‘zaro bog‘liq komponentlar mavjud.

Tadqiqotning muhim nazariy xulosasi shundan iboratki, milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlar qarama-qarshi emas, balki o‘zaro dialektik birlikda namoyon bo‘ladi. Milliy qadriyatlar o‘quvchiga muayyan xalqning estetik tajribasini anglash imkonini bersa, umuminsoniy qadriyatlar uning estetik dunyoqarashini kengaytiradi.

Musiqa to‘garagining pedagogik imkoniyati aynan shu ikki yo‘nalishning birligini ta’minlashda namoyon bo‘ladi. Milliy musiqa merosini o‘rganish orqali o‘quvchi o‘zining madaniy ildizlarini anglaydi; turli xalqlar musiqasini o‘rganish orqali esa madaniy xilma-xillik va umumiy insoniy mazmunni idrok etadi.

Shu nuqtayi nazardan, estetik qadriyatlarining o‘quvchi ongiga ta’sirini quyidagi yaxlit mexanizm orqali ifodalash mumkin.

Demak, maktab musiqa to‘garaklari o‘quvchilarning estetik ongini shakllantirish bilan bir qatorda, ularning milliy-madaniy o‘zligini anglash, boshqa madaniyatlarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish va umuminsoniy estetik mezonlarni o‘zlashtirish imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim ta’limiy-madaniy makon sifatida qaralishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Abdulla Sher. Estetika (Nafosat falsafasi): darslik. - Toshkent: O‘zbekiston, 2015.
- [2] Aristotle. Poetics. - London: Penguin Classics, 1996.
- [3] Dewey J. Art as Experience. - New York: Perigee Books, 2005.
- [4] Hegel G.W.F. Estetika. - Moskva: Iskustvo, 1968.
- [5] Kant I. Critique of Judgment. - Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- [6] Vygotsky L.S. Psychology of Art. - Cambridge: MIT Press, 1971.
- [7] Bourdieu P. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste. - Cambridge: Harvard University Press, 1984.
- [8] Elliot D.J. Music Matters: A Philosophy of Music Education. - New York: Oxford University Press, 1995.
- [9] Reimer B. A Philosophy of Music Education: Advancing the Vision. - 3rd ed. - Upper Saddle River: Prentice Hall, 2003.
- [10] UNESCO. Culture and Education. - UNESCO, 2024. Madaniyat va ta’limning o‘zaro aloqasi, madaniy meros, madaniy xilma-xillik va ta’limdagi san’atning ahamiyati yoritilgan.
- [11] Chen L., Wen Q. Aesthetic Experience of Music Appreciation Teaching and Empirical Evidences for the Functions // Journal of East China Normal University (Educational Sciences). - 2017. Tadqiqot musiqa estetik tajribasi, shaxs, musiqani qadrlash va kognitiv rivojlanish o‘rtasidagi aloqalarni empirik jihatdan tahlil qiladi.
- [12] Wu X. Classroom climate dimensions, self-efficacy, and music aesthetic literacy: a mediation study with Chinese non-music major college students // Frontiers in Psychology. - 2025.